

Énekeskönyvünk énekei: a Paul Gerhardt — Johann Crüger szerzőpáros

A Magyar Egyházzene VI. évfolyamának 1. számában Luther legfontosabb énekeiről olvashattunk, megismerve egyúttal a reformáció első nemzedékének munkásságát. Most evangélikus énekeskönyvünk másik jelentős szerzőjével, illetve szerzőpárosával folytatjuk a sorozatot.

Az ellenreformáció eseményei hatással voltak az egyházban használt énekekre is. A reformáció-korabeli gyülekezeti énekből (Gemeindelied) a XVII. század folyamán kialakult a vallásos vagy lelki ének (geistliches Lied). Ennek a műfajnak az istentisztelethez való kötődése már nem egyértelmű. A reformációs énekek elsősorban liturgikus meghatározottságúak voltak, és csak másodsorban énekeltek őket a házi áhítatokon. Ezzel szemben a XVII. század énektermése, illetve ennek nagyobb része elsőrendűen a házi vallásos élet céljaira készült, és csak ezután talált utat a templomba. Leegyszerűsítve azt mondhatnánk, hogy a „mi” helyébe az „én” lép. Az énekköltők már nem mint egy közösség tagjai szólalnak meg, hanem saját érzéseiket, hitüket, személyes kegyességüket foglalják versbe.

Paul Gerhardt (1607–1676) lelkész a berlini Nikolaikirchében, ahonnan orthodox lutheránus hite miatt a református választófejedelem eltávolította. Ezután élete végéig Lübbenben tevékenykedett. 21 énekszövege szerepel énekeskönyvünkben, így Luther mellett a meghatározó személyiségek egyike. Nem helyettesítheti őt, nem is szorítja ki helyéről, hanem inkább kiegészíti. Szemben néhány kortársa külsődleges stílusával, Gerhardt énekeit bensőséges, mély érzések jellemzik. A versekben megszólaló „én” már nem azonosítható minden további nélkül a gyülekezet „mi”-jével, mégis énekeivel az evangélikus hit középpontjában áll: mindig arról szól, hogy a bűnös az Isten kegyelme által megigazulhat.

A XVII. században kb. 10 000-re tehető az énekszövegek száma. A dallamok komponálása ezzel nem tudott lépést tartani. A költők egy-két modelldallamra írták verseiket. Csak nagyritkán fordult elő, hogy az énekszerzők kongeniális zeneszerzőre találtak. Paul Gerhardt szövegeihez Johann Crüger, illetve hivatali utódja, Johann Georg Ebeling szerzett dallamokat.

Johann Crüger (1598–1662) a berlini Nikolaikirche organistája, utolsó éveiben Gerhardt munkatársa. Főműve a Praxis pietatis melica, amely az általa komponált gyülekezeti énekeket tartalmazza. 13 éneke van a jelenlegi énekeskönyvben.

Vizsgáljuk meg Gerhardt és Crüger közös énekeit a német énekeskönyv alapján!

1) *Lobet den Herren alle, die ihn ehren — Dicsérjük Istent! Mind ki féli itt lent* (EÉ 52)

(1–2. kottapélda)

Három 11-es (5+6) sorra egy adonisi sor (5) válaszol. A német énekeskönyv 10 versszaka a magyarban 6-ra rövidül. Az eredeti 2–5. versszak, ahol az elmúlt éjszakai nyugalomért ad hálát, kimarad. A német könyv Crüger négyyszólamú feldolgozását közli. Leggyakrabban énekelt dallamaink közé tartozik, különösen alkalmas kezdőéneknek.

Lo - bet den Her - ren al - le, die ihn

eh - ren; laßt uns mit Freu - den sei - nem Na - men

sin - gen und Preis und Dank zu sei - nem

Al - tar brin - gen. Lo - bet den Her - ren!

Di - csér-jük Is - tent! Mind, ki fé - li itt lent,
 Nagy ne - vét ví - gan, é - nek - szó - val áld - ja,
 És buzgó há - lát vigyen oltá - rá - ra! Di - csér-jük Is - tent!

2. kottapélda

2) Nun danket all und bringet Ehr — Mind adjon hálát Istennek (EÉ 54)

(3-4. kottapélda)

Négysoros, 8+6+8+6 szótagszámú, friss, ritmikus dallam, az előzőhöz hasonlóan a dicséretetek között szerepel. A versszakok száma mindkét énekeskönyvben 9.

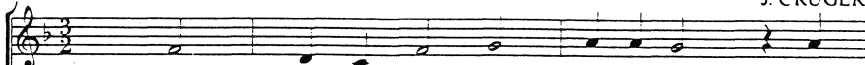
Nun dan - ket all und brin - get Ehr, ihr
 Men - schen in der Welt, dem, des - sen Lob der
 En - gel Heer im Him - mel stets ver - meld't.
 Mind ad - jon há - lát Is - ten - nek, Ki
 él e föl - dön lenn, Mint mennyben an - gyal -
 se - re - gek Őt zen - gik szün - te - len!

3-4. kottapélda

Lendülettel

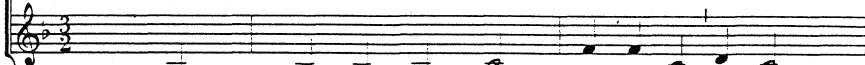
J. CRÜGER

I

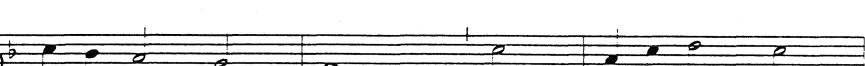
1. Mind ad - jon há - lát Is - ten - nek, Ki
 2. Di - csér - jük Is - tent bol - do - gan, Mert
 3. Ő le - gyen, míg tart ez a lét, A

II

1. Mind ad - jon há - lát Is - ten - nek, Ki csak
 2. Di - csér - jük Is - tent bol - do - gan, Mert ő
 3. Ő le - gyen, míg tart ez a lét, A mi

3

csak él i - de - lenn, Mint mennyben an - gyal -
 ő a leg - főbb jó. Nagy cso - da - mű - ve
 mi üd - vös - sé - günk, És ha itt ú - tunk

él i - de - lenn, Mint mennyben an - gyal - se - re -
 a leg - főbb jó. Nagy cso - da - mű - ve szám - ta -
 üd - vös - sé - günk, És ha itt ú - tunk vé - get -

6

se - re - gek Őt zen - gik szün - te - - len.
 szám - ta - lan, Kar - ja min - den - ha - - tó.
 vé - get - ért, É - gi ö - rök - sé - - günk.

gek Őt zen - gik szün - te - len.
 lan, Kar - ja min - den - ha - tó.
 ért, É - gi ö - rök - sé - günk.

5. kottapélda: kétszólamú feldolgozása a Karénekeskönyv 1. kötetéből.

3) Wie soll ich dich empfangen — Mint fogadjalak téged (EÉ 141)

(6–7. kottapélda)

Egyik legszebb adventi énekünk, benne van a megváltás egész története. Szótagszáma /:7+6:/7+6+7+6. Amint látjuk, a két énekeskönyvben közölt dallam nem azonos. Míg a német könyv az eredeti Crüger dallamot adja, a magyar az azonos szótagszámú Már búcsút veszek tőled (Valet will ich dir geben) dallamával párosítja. (A dallam szerzője Melchior Teschner.) A német 10 versszak a magyar változatban 6-ra csökken.

Wie soll ich dich emp - fan - gen und wie be -
o al - ler Welt Ver - lan - gen, o mei - ner
gegn ich dir,
See - len Zier? O Je - su, Je - su, set -
ze mir selbst die Fak - kel bei, da - mit, was
dich er - göt - ze, mir kund und wis - send sei.

6. kottapéllda

Mint fo - gad - ja - lak té - ged, Vi -
Mint kö - szönt - he - tem fé - nyed, Mint
lág Re - ménysé - gét?
si - es - sek e - léd? Ó, drá - ga Jé - zus,
kér - lek, Te mu - tasd meg ma - gad. Hogy
mi ked - ves te - né - ked, És hogyan várja - lak!

7. kottapéllda

4) Fröhlich soll mein Herze springen — Ujjongjon ma szív és lélek (EÉ 162)

(8–9. kottapélda)

Gyermeki örömet sugárzó karácsonyi ének. Szótagszáma 8+12(6+6)+8+12(6+6). Ritmusa a tartalmat hűen kifejezve ugránczó, táncos. A német változat 12, a magyar 4 versszakos. Itt sem azonos a dallam. A német énekeskönyv Crügerét közli, a magyar Ebeling Ó, én lelkem, mért csüggedsz el? (Warum sollt ich denn mich grämen?) dallamával köti össze, melynek ritmusa majdnem teljesen megegyezik az eredetivel.

Fröh - lich soll mein Her - ze sprin - gen
 die - ser Zeit, da vor Freud al - le En - gel
 sin - gen. Hört, hört, wie mit vol - len Chö - ren
 al - le Luft lau - te ruft: Chri - stus ist ge - bo - ren!

8. kottapélda

Ujjong - jon ma szív és lé - lek, Amikor zengve szól
 Az angya - li é - nek, S át - hat min - den messzesé - get
 Hír - ho - zó é - gi szó: Is - ten ember - ré lett!

9. kottapélda

Befejező, tizedik kottapéldánk az eredeti dallam négyszólamú, két dallamhangszerrel kiegészített feldolgozását közli, azzal a reménnyel, hogy bár nem ez szerepel jelenlegi énekeskönyvünkben, néhányan örömmel fogják énekelni.

Johann Crüger

1. Fröhlich soll mein Herze springen die-ser Zeit, da vor Freud al-le En-gel sin-gen. Hört,
 1. Fröhlich soll mein Herze springen die-ser Zeit, da vor Freud al-le En-gel sin-gen. Hört,
 1. Fröhlich soll mein Herze springen die-ser Zeit, da vor Freud al-le En-gel sin-gen. Hört,
 1. Fröhlich soll mein Herze springen die-ser Zeit, da vor Freud al-le En-gel sin-gen. Hört,

hört, wie mit wollen Choren al-le Luft lau-te ruft: Chri-stus ist ge-bo-ren.
 hört, wie mit wollen Choren al-le Luft lau-te ruft: Chri-stus ist ge-bo-ren.
 hört, wie mit wollen Choren al-le Luft lau-te ruft: Chri-stus ist ge-bo-ren.
 hört, wie mit wollen Choren al-le Luft lau-te ruft: Chri-stus ist ge-bo-ren.

10. kottapélda

Felhasznált irodalom

Albrecht, Christoph: *Einführung in die Hymnologie*

Bernsdorff-Engelbrecht, Christiane: *Geschichte der evangelischen Kirchenmusik*

Evangelikus Énekeskönyv

Evangelisches Gesangbuch

Karénekönyv I.

Gözl Chorgesangbuch